

Ціноутворення та конкурентоспроможність підприємств з виробництва цукру*

В.ЄМЦЕВ, канд. екон.наук

Національний університет біоресурсів і природокористування

Анотація. Зростання інтенсивності і загострення світової конкуренції, поширення глобалізаційних процесів і посилення їх впливу на стан економік всіх країн світу призвели до кардинальних змін ситуації і вимагають від держави пошуку нових підходів до вибору методів її впливу на політику ціноутворення та посилення

конкурентоспроможності по всьому ланцюжку «підприємство - галузь - регіон - країна». У статті розглядається сучасний стан та напрямки вдосконалення механізму розподілу доходу від реалізації продукції між учасниками її виробництва у цукробуряковому підкомплексі АПК України.

Ключові слова: механізм ціноутворення, продукція АПК, конкурентоспроможність підприємства, цукробуряковий підкомплекс.

Influence of improving the pricing mechanism on development of the enterprises' competitiveness VIKTOR I. YEMTSEV (National University Of Life And Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv)

Abstract. The growth of intensity and aggravation of global competition, the spread of globalization processes and increasing of their impacts on economies around the world, have led to fundamental changes in the situation and require the state to find new approaches to the choice of methods and influence on pricing policies altogether with the need to increase the competitiveness throughout the chain «company - industry - region - country». The article considers the current state and trends of improving the mechanism of income distribution from sale of goods between parties of sugar beet production in agricultural subcomplex of Ukraine.

Key words: pricing mechanism, AIC products, competitiveness of the enterprise, sugar-beet subcomplex.

Проблеми розвитку конкурентоспроможності і формування політики ціноутворення знаходяться в полі зору багатьох вітчизняних та закордонних науковців з питань економіки, маркетингу, менеджменту: Асселя Г., Бланка І.А., Воронкова А.Е., А.С.Гальчинського, В.М.Гейця, Н.Є Головіна, В.М. Горбатова, М.Я. Дем'яненко, В.І.Л.Єрухимовича, П.С.Єщенко, В.Л.Корієва, Дж. Кларка, Ф. Котлера, І. В. Кузнецова, Н.О.Лукашенко К. Менгера, Р.А.Фатхутдінова, М.Я. Месель-Веселяка, О.В. Никішина, В.М.Пахомова, Б.Й.Пасхавера, М. Портера, М.В. Присяжнюка, П.Т.Саблука, М. П. Сичевського, Е.А.Уткіна, А.С. Фурси, О.М.Шпичака, М. М. Ярчука та інших [1-11]. Однак питання вдосконалення політики ціноут-

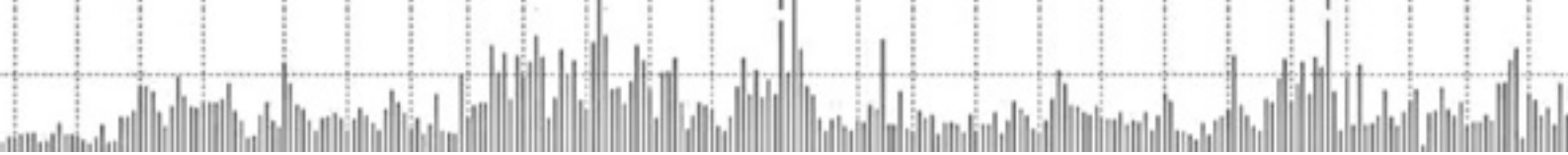
ворення і механізму розподілу доходів від реалізації агропродукції між учасниками технологічного ланцюжка з її виготовлення та розвитку конкурентоспроможності підприємств залишаються актуальними та потребують додаткових досліджень.

■ Мета роботи – проаналізувати сучасний стан конкурентоспроможності підприємств цукробурякового підкомплексу АПК країни, існуючу політику ціноутворення на продукцію підкомплексу та механізм розподілу прибутку між учасниками її виробництва та визначення можливих напрямів удосконалення останніх.

Відомо, що в цукровій галузі України протягом багатьох десятиліть існувало класичне співвідношення закупівельної ціни тонни цукрового буряку щодо ціни тонни цукру як 1:12. Тобто був еконо-

*Рецензенти:

доктори екон.наук **І.В. Федулова, Н.С Скопенко.**(НУХТ)

мічний інтерес для всіх учасників технологічного ланцюжка виготовлення цукру. Проте у 1991-му це співвідношення було вже 1:17, в 1992-му - 1:20, в 1993-му - 1:24, в 1994-му - 1:40 [12], що призвело до втрати зацікавленості буряківників у вирощуванні культури, скорочення кількості спеціалізованих підприємств, зменшення обсягів виробництва та підвищення собівартості коренеплодів. Внаслідок цього скоротилася кількість підприємств з їх переробки.

Так, у 1990 р. число працюючих цукрозаводів становило 192 одиниці, у 2006 р. – 126, у 2011 р. - 77, 2012 р. - 63, 2013р. – 38 [15].

Зростання собівартості українського цукру спричиняє також невелика середня потужність цукрозаводів (у середньому 3 тис.т/добу проти 9-12 тис.т/добу - у країнах ЄС), подорожчання всіх видів ресурсів (особливо енергетичних), застарілі техніка і технології.

Враховуючи, що конкурентоспроможність товару на цільовому ринку – це комплекс характеристик, що відображає його відмінність від товарів-конкурентів як за ступенем відповідності конкретної суспільної потреби, так і за витратами на його придбання й використання, то можна зробити висновок про взаємозалежність збільшення собівартості продукції та зменшення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств з їх продукцією на внутрішньому та зовнішньому ринках.

У цукробуряковому підкомплексі всі його складові - селекційні та насінні підприємства, буряківники та цукрові заводи, перебуваючи у єдиному відтворювальному процесі та підтримуючи економічні зв'язки, працюють на єдиний кінцевий результат. Тому і управлінські рішення щодо розвитку підкомплексу та інтереси його учасників повинні бути загальними, а відносини – взаємовигідними.

Проте, як свідчать результати проведених досліджень, більшість переробних підприємств не бажають ділитися доходами від реалізації цукру, хоча найчастіше розмір цих прибутків визначається саме кількістю та якістю коренеплодів, що поставляють буряківники. Так, частка буряківників у роздрібній ціні цукру за 2004 - 2011 рр. у середньому (у розрахунках на 1 т цукру) становила лише 34,17%, при матеріально-грошових витратах на його виробництво 57-63,4% [12].

Існуюча дезінтеграція між основними учасниками цукробурякового підкомплексу негативно позначається на ефективності функціонування як сільськогосподарських, так і переробних підприємств, призводить до скорочення обсягів виробництва коренеплодів, зниження завантаження та використання потужностей цукрових заводів, зростання витрат на кінцеву продукцію - цукор, зниження конкурентоспроможності продукції та підприємств як через розмір собівартості, так і через її якість. Це, в результаті, негативно впливає на ефективність як

цукробурякового підкомплексу, так і всього АПК і не сприяє скороченню матеріально-технічних і трудових витрат.

Відсутність пропорційності, погодженості й ритмічності у роботі призводить до значних втрат, особливо у найбільш уразливій ланці - сільському господарстві (вирощування, збирання, зберігання й збут продукції). При цьому, галузі є технологічно взаємозалежними, кожна із складових підкомплексу виконує лише одну окрему технологічну функцію єдиного відтворювального процесу виробництва кінцевих продуктів, кожна є споживачем ресурсів, вироблених на попередній стадії відтворювального циклу, і одночасно - виробником ресурсів, призначених для споживання на наступному етапі.

Окремі вчені й фахівці у даній сфері [1,8,9] вважають, що стабілізація діяльності цукробурякового підкомплексу можлива за рахунок переходу до простої системи закупівель цукрового буряка за договорами контрактації (без кооперації й інтеграції), відповідно до яких переробник буде закуповувати цукровий буряк у виробника за погодженою закупівельною ціною й оплачувати транспортні витрати, пов'язані з доставкою коренеплодів на цукровий завод. При цьому вся вироблена продукція залишиться у розпорядженні цукрового заводу. Проте результати проведених досліджень даної форми економічних взаємин між вітчизняними буряківниками і переробниками свідчать, що значних змін у взаєминах не відбувається, а натурально-давальницька форма розрахунків стає давальницько-вартісною.

Дослідження практики вітчизняного агропромислового виробництва й результати вивчення досвіду інших розвинених країн свідчать, що одним з варіантів вдосконалення взаємин між учасниками цукробурякового підкомплексу є інтеграція, яка дає змогу об'єднати інтереси всіх учасників, підвищити ефективність виробництва кінцевої продукції, знизити виробничі витрати й задовольнити попит споживачів у високоякісній продукції.

У цукробуряковому підкомплексі, на нашу думку, найбільш перспективною формою інтеграції на всьому технологічному ланцюжку - від виробництва сировини до реалізації готової продукції -, є цукробуряковий кластер, при організації якого ключове значення мають методи розподілу доходу між його учасниками.

Найбільш ефективною формою розподільчих відносин в агропромислових об'єднаннях, за нашими висновками, є нормативна. Перевага даної моделі полягає в тому, що взаєморозрахунки здійснюються не по стадіях відтворювального процесу, як у цінній моделі, а за кінцевим результатом, залежно від виробничого внеску кожного учасника. Замість цінної або двоканальної системи розрахунків визначаються нормативні співвідношення у роздрібній ціні, а потім за цими нормативами проводять

Взаєморозрахунки між партнерами цукробурякового виробництва, грн/т
(розроблено на основі [13,14 15])

Показники	Розподіл виручки від реалізації цукру			
	фактично у 2011 р.	пропорційно		
		фактичний собівартості	нормативним співвідношенням у роздрібній ціні	
			ЄС	Україна
Собівартість сировини для виробництва 1 т цукру, грн	3443	3443	3443	3443
Вартість сировини для виробництва 1 т цукру, грн	4029	4210	4293	4751
Витрати на виробництво 1 т цукру, грн	1471	1471	1471	1471
Собівартість 1 т цукру, грн	5500	5681	6043	6222
Оптова ціна 1 т цукру, грн	5600	6590	6850	6900
Витрати по реалізації цукру, грн	460	460	460	460
Роздрібна ціна 1 т цукру, грн	7500	7500	7500	7500
Прибуток від реалізації 1 т продукції, грн, : виробництво	586	763	850	1308
переробка	100	909	481	678
торгівля	1440	450	190	140
Рівень рентабельності, %, виробництво	16,7	22,28	24,7	38,0
переробка	6,8	16,0	32,9	23,9
торгівля	31,3	6,4	2,5	2,0
Питома вага витрат на 1 т продукції, % виробництво	62,6	64,61	71,0	73,3
переробка	26,75	25,9	24,35	23,65
торгівля	10,65	9,51	5,65	3,05
Доля учасників технологічного ланцюжку у роздрібній ціні, % виробництво	53,71	56,14	49,7	55,0
переробка	19,62	31,74	44,2	35,0
торгівля	26,67	12,12	8,1	10,0

розподіл доходу від реалізації. У такому варіанті здійснюється оцінка проміжної продукції за собівартістю без обліку прибутку або як давальницька - без акту купівлі-продажу. Оцінка витрат усіх виробників по технологічному ланцюжку, крім першого, проводиться на основі збільшення витрат. При цьому, усувається подвійний рахунок, який має місце

при використанні проміжної продукції для виробництва кінцевого продукту. Система розрахунків може здійснюватися шляхом розподілу грошового доходу від реалізації кінцевої продукції по нормативних співвідношеннях, обчислених за певними показниками: собівартістю, трудомісткістю, нормативним співвідношенням у роздрібній ціні або ресурсоєм-

ністю. Розподіл доходів учасників інтеграційних об'єднань у різних країнах проводиться по-різному. Так при виробництві цукру у США сільгоспвиробник одержує 50,4% доходу від реалізації, 39,6% - переробні підприємства, на торговельні організації припадає близько 10%; у країнах ЄС – відповідно – 49,7; 42,2; 8,1% [9].

У цукробуряковому кластері ми пропонуємо перейти від давальницької схеми взаєморозрахунків до обґрунтованої системи розподілу доходу.

При розподілі доходу від реалізації кінцевої продукції пропорційно середньогалузевій фактичній собівартості у цукробуряковому кластері, як показують проведені розрахунки, частка сільгоспвиробників у роздрібній ціні цукру повинна становити 56,14, переробних підприємств - 31,74, торгівлі – 12,12% (табл.).

Водночас, застосування цього методу розподілу грошового доходу від реалізації кінцевої продукції буде виправдовувати та стимулювати витратний підхід до організації виробництва пропорційно нормативній галузевій собівартості продукції, що склалася у конкретних природно-кліматичних та економічних умовах. Тому найбільш об'єктивним показником для розподілу доходу від реалізації кінцевої продукції, на наш погляд, є середньогалузеві нормативні витрати, оскільки саме цей принцип враховує індивідуальні особливості учасників кластера й стимулює оптимізацію матеріально-грошових і трудових витрат, підвищення ефективності виробництва.

Отже, лише за рахунок вдосконалення цінових відносин між сільськогосподарськими, переробними та торговельними підприємствами у цукробуряковому кластері, заснованому на інтеграції й взаємному узгодженні інтересів всіх учасників, можливо усунути цінові диспропорції всередині цукробурякового підкомплексу й підвищити ефективність його функціонування та конкурентоспроможність підприємств, які є його складовими.

Аналіз результатів проведених досліджень свідчить про неефективність використання існуючої системи дотацій на продукцію сільського господарства, оскільки вони не стимулюють підвищення ефективності виробництва, а породжують витратні, екстенсивні методи господарювання; та недосконалий механізм закупівельних цін дотації, внаслідок чого у кінцевому результаті, перерозподіляються в переробну промисловість, не досягаючи сільських товаровиробників. Тому, на наш погляд, необхідно переорієнтувати субсидії з рівня виробника на рівень споживача продукту. Для цього важливо розробити програми підвищення попиту не лише на цукор, а й на інші вітчизняні харчові продукти.

Висновки.

Сучасна політика ціноутворення та механізм розподілу доходів від реалізації продукції між учасни-

ками її виготовлення не забезпечує умов формування конкурентоспроможності цукрозаводів та їх продукції.

Для поліпшення ситуації, що склалася запропоновано систему економічних заходів, впровадження яких, на нашу думку, може зробити вирощування цукрового буряка більш привабливим, допоможе збільшити площі під його посівами й, відповідно, знизити собівартість сировини та виробництва цукру, подолати кризову ситуацію в галузі.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Воронкова А.Е.** *Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства: організаційний аспект: монографія.* – Х.: ВД «ИНЖЕК», 2008. – 427с.
2. **Горбатов В.М.** *Конкурентоспособность и циклы развития интегрированных структур бизнеса.* – Х.: ИД «ИНЖЕК», 2006. – 592 с.
3. **Кваснюк Б.Є.** *Конкурентоспроможність національної економіки / Монографія. Інститут економіки та прогнозування НАН України.* – К.: Фенікс, 2005. – 495 с.
4. *Конкурентоспроможність української економіки / За ред. акад. НАН України В.М. Гейця, акад. НАН України В.П. Семиноженка, чл.кор. НАН України Б.Є. Кваснюка.* – К.: Фенікс, 2007. – 556 с.
5. *Конкурентоспроможність економіки України: стан і перспективи підвищення / За ред. д-ра. екон. наук І.В. Крюкової.* – К.: Основа, 2007. – 488с.
6. **Портер М.** *Конкурентная стратегия: Методика анализа отраслей и конкурентов.* – М.: Альпина Бизнес Букс, 2005. – 454 с.
7. **Сичевський М.П., Кузнєцова І.В., Ярчук М.М., Лукашенко Н.О.** *Розвиток харчової промисловості.* – К.: ІАЕ НААН, 2010. – 292с.
8. **Саблук П.Т.** *Цукробурякове виробництво в Україні: монографія.* – К.: ІАЕ НААН, 2008. – 388с.
9. **Фурса А.С.** *Ринок цукрового виробництва в Україні // Економіка АПК.* – 2012. – №5. – С. 36–42.
10. **Шнипко А.С.** *Конкурентоспроможність України в умовах глобалізації НАН України.* – К.: Інст екон. та прогнозів, 2009. – 456 с.
11. **Ярчук М.М.** *Реструктуризація цукробурякового виробництва в Україні // Економіка АПК.* – 2008. – № 5. – С. 59–61.
12. **Ємцев В.І.** *Забезпечення конкурентоспроможності підприємств цукробурякового підкомплексу в умовах конкурентного середовища.* – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2013. – 477 с.
13. *Статистичний щорічник України за 2012 рік. [електронний ресурс]. – режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
14. *Статистичний збірник «Сільське господарство України» за 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>*
15. *Оперативностатистичні матеріали цукровиків України» Бурякоцукровий комплекс України.* – К.: «Цукор України», 2012. – 201 с.